



УДАР ПО СВОЈИМ ТРУПАМА

Пише
др Александар МУТАВЦИЋ

У зависности од
извора, сматра се
да је од пријатељске
ватре, војног
еуфемизма за ватрено
дејство по сопственим
или савезничким
снагама, у другом
светском рату
страдало од два
до 12 одсто погинулих

У америчкој армији се *пријатељска ватра* (*Friendly Fire*) дефинише као „ватрено дејство из пријатељског оружја, које резултује непредвиђеном и ненамерном смрћу или рањавањем пријатељских војника“. Британска војна терминологија користи израз *плови по плавом* (*Blue on Blue*), који је настао током хладног рата, када су на маневрима трупе НАТОа означаване плавом, а Варшавског пакта црвеном бојом.

Мада се, само по себи, намеће питање како било која врста ватреног удара може бити „пријатељска“, наведени термин је усвојен како би се јасно дефинисала разлика у односу на ватру непријатеља. Понекад названа и *Fratricide* (*братоубиство*) или *Amicide* (*убиство пријатеља*), *пријатељска ватра* се дели на задесну и намерну. Прва је последица промашаја, док потоња настаје због погрешне идентификације сопствених или савезничких јединица, возила, летелица или бродова и намерног ватреног дејства по њима, са убеђењем да је реч о непријатељу.

■ ПРВИ ЗАПИСИ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Прве подаци о *пријатељској ватри* записани су у 15. столећу, током *Рата ружа* у Енглеској, када су стрелци, грешком, дејствовали по сопственим јединицама. Битка код Карансебеша (град у данашњој Румунији) одиграла се 17. септембра 1788, између два дела аустријске војске, која је укупно бројала око 100.000 војника. Главнина снага логоровала је око самог града, док је извидница, коју су чинили хусари, у сумрак прегазила реку у потрази за турском војском. Не нашовши Турке, коњаници су купили ракију од мештана и добро се напили. Део аустријске пешадије је такође прешао реку и, видевши хусаре, затражио део ракије за себе, те је прво избила свађа, па потом прерасла у међусобну борбу. Одједном је почела вика „Турци! Турци!“, па су, мислећи да долази непријатељ, коњаници и пешадија похитали назад преко реке, иако су официри викали „Халт!“, са жељом да успоставе ред, што је протумачено као „Алах!“, јер је у аустријској војсци било Словена, Италијана и Мађара, од којих велика већина није добро знала немачки. Чувши повике „Турци!“ и видећи да нека војска јуриша преко реке, командант артиљерије је наредио плотунску паљбу, а потом је отпочела пуцњава са свих страна. На крају се цела војска повукла и сматра се да су губици износили скоро 10.000 погинулих и рањених.

Ватерло је значио коначан пораз Наполеона, али је мало познато да је пруска артиљерија грешком гађала артиљеријске положаје својих савезника, Британаца, који су након неколико плотуна и великих губитака, узвратили по Прусима.

После легендарног Роберта Лија, најпознатији генерал војске Конфедерације у америчком грађанском рату био је Томас Џексон, познат по надимку *Stonewall* (Камени зид). Победник у првој и другој бици код Бул Рана, Антиетама и Фредериксбурга сматра се једним од најдаровитијих војних команданата у историји Америке. Током битке код Чанселорвила, вођене у априлу и мају 1863, погођен је метком из јужњачке пушке, када војници у ноћној заседи нису препознали своје официре док су на коњима обилазили јединице. Због настале инфекције ампутирана му је рука, а накнадна упала плућа одвела га је у смрт после неколико дана. Његов крај представљала је тежак ударац за морал јужњака, јер је био национални херој, а у прилог томе иду речи генерала Лија, који му је, после рањавања, по личној свештенику, упутио поздрав: „Пренесите генералу Џексону моје срдчане поздраве и реците му да, ако је он изгубио своју леву руку, ја сам изгубио своју десну“.

■ НЕПРЕЦИЗНА АРТИЉЕРИЈА

Задесна пријатељска ватра артиљерије врло често се догађала у Првом светском рату. Француски генерал Персен, артиљеријски експерт, у својој књизи *Le massacre de notre infanterie 1914–1918* (Масакр наше пешадије), тврди да прикупљени извештаји са фронта говоре о 75.000 погинулих француских војника који су били жртве нерационалне употребе и грешака сопствене артиљерије. Будући да француски губици у рату износе 4,950.000 војника, то представља 1,5 одсто губитака. Пример намерне ватре јесте и ноћни јуриш 50. пешадијског батаљона аустралијске војске априла 1918. године на немачке ровове током битке код Вијер-Бретонеа, када су бацили на стотине ручних бомби, не знајући да су недуго пре њиховог јуриша Британци запосели непријатељеве положаје. Са друге стране, 49. пук пољске артиљерије немачке војске био је познат по подругљивом надимку „48. и по“, јер су гранате испалјене из њихових оруђа редовно подбацивале.

На почетку Другог светског рата, француска подморница *Сиркуф* (*Surgouff*) била је највећа подморница на свету и чудо тадашње технике. Јуна 1940. године била је на ремонту у луци Брест, и пошто је претила опасност да је заробе немачке јединице у продору, са блокираним кормилом и једним дизел-мотором отпловила је у британску луку Плимут. Након пораза



Макета подморнице Сиркуф

Француске, у страху да би се француски ратни бродови могли придружити влади у Вишију, Британци су силом преузели контролу над свим француским пловним објектима у својим лукама, а потом их предали морнарици *Слободне Француске*.

После заузимања архипелага Сен Пјер и Микелон у близини Њуфаундленда, који је био територија Француске, *Сиркуф* је почетком 1942. запловио на југ, према Панамском каналу, па су се проносиле гласине да ће учествовати у инвазији острва Мартиник. Међутим, 18. фебруара 1942. подморница је нестала без трага. Званична америчко-француска комисија је утврдила да је *Сиркуф* потонуо после ноћног судара са америчким теретним бродом. Међутим, самостална француска комисија, која је после извесног времена поново извршила истрагу, нашла је да су подморницу потопили амерички авиони, највероватније са убеђењем да је у питању немачки *U-boat*.

Итало Балбо је био једна од најпознатијих личности фашистичке Италије и вероватни наследник Бенита Мусолинија. Године 1926.

постављен је за министра ваздухопловства, иако ништа није знао о авионима, али је одмах завршио пилотску школу и већ 1930. предводио два прекоокеанска лета ескадриле хидроавиона *Savoia Marchetti C.55*, прво од Италије до Рио де Жанеира у Бразилу, а потом од Рима до Чикага. У Италији је постао национални херој и маршал ваздухопловства. Међутим, 1933. именован је за гувернера Либије, тада италијанске колоније, што многи сматрају Мусолинијевим срачунатим потезом, којим га је уклонио из Рима, где му је Балбо постао опасан противник. Итало Балбо је 1938. године био једини фашистички вођа који је званично исказао жестоко противљење новоусвојеним законима о раси. Отворен и жестоког језика, он је био и једини високи руководилац који је 1939. јавно критиковао спољну политику *Il Duce* и савезништво са Хитлером, тврдећи да Италија треба да буде савезник Велике Британије. Памте се његове речи упућене фашистичком врху: „Сви ћете ви завршити чистећи ципеле Немцима!“ Погинуо је 28. јуна 1940, приликом спетања код Тобрука (лука у Либији), када је његов авион *Savoia Marchetti SM.79* оборила италијанска ПА артиљерија. Мада су неколико минута пре његовог спетања британски бомбардери извели напад на Тобрук, *SM.79* је био авион врло карактеристичне силуете и уз то тремоторац, што је у другом светском рату била одлика италијанских бомбардера. Његова породица и пријатељи су уверени да је убијен по Мусолинијевом наређењу, а тај став је поткрепљен и чињеницом да је *Il Duce* приликом касније посете Тобруку, одбио да посети Балбоов гроб.

■ ОСВЕТА МЕХАНИЧАРА

Први британски пилот ловац који је погинуо у другом светском рату био је Монтагју Халтон-Хероп, чији су *харикен* 6. септембра 1939. оборили *спитфајери* који су узлетели са другог аеродрома. У том трагичном инциденту оборен је и авион његовог колеге Френка Роуза, али је он успео да преживи.

Прва британска подморница која је потопљена у том рату била је *ХМС Охлеу*, коју је 10. септембра 1939. торпедирала подморница *ХМС Тритон*. Британски разарач *ХМС Ст. Албанс* и миноловац *ХМС Seagull* су 1942. потопили пољску подморницу *Jastrzab*, а 1944. године у близини Л'Авра, британски ловци-бомбардери, типа *тајфун* ракетним зрнима и бомбама дејствују по флотили Краљевске морнарице, потапају два брода, а један тешко оштећују.

Током операције *Wiking* 1940. године, авиони *Луфтвафе* потапају један немачки разарач. У рано јутро 1. јануара 1945. године 900 немачких ловаца је, у оквиру операције *Bodenplatte*, напало савезничке аеродроме, сматрајући да ће, због прославе празника, већина авиона бити на земљи. Замисао је делимично успела, али су у повратку претрпели тешке губитке, јер је операција изведена у таквој тајности да ни посаде немачке ПА артиљерије нису биле обавештене о њој. Видевши мноштво авиона који лете са запада на исток, Немци су противавионском ватром оборили десетине ловаца *Луфтвафе*. Укупни немачки губици износили су скоро 300 оборених авиона, 237 погинулих и заробљених и 18 рањених пилота – све то у једном једином дану.

Јула 1943. године 82. падобранска дивизија војске САД требало је да изведе ноћни десант на Сицилију. Први талас од 144 транспортна авиона *Ц-47 скајтрејн* (*Skajtrejn*) прелетео је изнад савезничке армаде након недугог напада немачких бомбардера. Иако обавештени о прелету *Ц-47*, нервозни и уплашени противавионци



отварају ураганску ватру и обарају 33 авиона и уз то тешко оштећују више од 50 транспортера. Погинуло је 88 падобранаца, 162 су рањена, а 69 се воде као нестали. Током инвазије на Сицилију, савезнички ловци *П-38 лјитнинг* (*Lightning*) у више наврата дејствују по возилима 2. оклопне дивизије, због чега гине 75 војника, а 14 возила је уништено. Пилоти игноришу жуте димне бомбе, које су тенкисти активирали као утврђени знак распознавања савезничких



јединица. На крају, противавионци отварају ватру и обарају један *П-38*, а „заробљени“ пилот изјављује како нема представу о значењу жутог димног сигнала.

Први велики *амицид* током Другог светског рата резултат је познате битке за манастир Монте Касино, која је вођена 15. марта 1944. године. Не успевајући да слома жесток отпор немачких падобранаца, 435 савезничких средњих и тешких бомбардера избацило је више од 1.100 тона бомби, махом тежине од 1.000 фунти (450 кг), које су усмртиле 28 и раниле 114 савезничких војника. Због грешке у навигацији, авиони бомбардују и Венафро, градић удаљен 15 километара од Монте Касина, и у њему убијају 57, а рањавају 179 махом француских војника, али и италијанских цивила.

■ И СОВЈЕТИ ГРЕШЕ

Пилоти америчких ловаца *П-47 тандерболт* (*Thunderbolt*) 29. априла 1944. митраљирали су аеродром код Кутеле у Италији, мислећи да су на њему немачки авиони, али су ту били Аустралијанци из 239. ловачког пука *РААФ*. Уништен је један авион, а три су оштећена. Убијен је један пилот, док су три механичара рањена. Сутрадан је пилот једног од *тандерболта* долетео на аеродром да би се извинио због овог инцидента. При узлетању из базе у Кутели дошло је до квара на мотору, те се његов авион срушио, а он је погинуо.

Генерал-потпуковник Лесли Џејмс Мек Нер је амерички официр највишег чина који је погинуо у Другом светском рату. Као одличан организатор, постављен је за начелника службе за обуку и припрему Копнене војске САД за европско ратиште. Настрадао је од тепиха бомби које су избацили бомбардери 8. ваздухопловне флоте 25. јула 1944. у близини француског града Сен Ло, а уз њега још 813 војника. Тиме трагедија породице Мек Нер није окончана, јер

је његов син, пуковник Даглас Мек Нер, начелник штаба 77. пешадијске дивизије, убијен две седмице након тога хицем јапанског снајперисте на острву Гуам.

Због грешке у навигацији, 1. априла 1944. педесет америчких бомбардера изручује смртоносни терет на швајцарски град Шафхаузен и убија скоро стотину цивила. Иронијом судбине, 22. фебруара 1945, док посланик председника САД полаже венац на споменик погинулих грађана у том граду, двадесетак километара даље, Американци бомбардују други швајцарски град, Штајн-ам-Рајн. Четвртог марта 1945. шест *Б-24 либератора* изручује 25 тона бомби на Цирих, а других девет бомбардера на Базел.

Током битке за Берлин, совјетски авиони и артиљерија дејствовали су по својим војницима, јер су, по наређењу самог Стаљина, тенкови генерала Рибалка, уместо да наставе напредовање ка Рајхстагу, усмерени ка југозападу, где су се спојили са јединицама Првог бјелоруског фронта и тако затворили обруч око Берлина.

Рат на Пацифику није се водио само у џунглама Азије и на коралним острвима већ и у леденим пределима око Алеутских острва. Тако се, 15. августа 1943, по врло густој магли, 35.000 припадника здружених америчко-канадских снага искрцало на острво Киска. Подаци обавештајних служби указивали су на присуство знатног контингента јапанских војника, па се очекивао снажан отпор бранилаца. Недуго након искрцавања развила се жестока борба уз размену ватре из стрељачког оружја, која је трајала током целе ноћи. Сутрадан је јутро освануло без магле и инвазионе снаге су се нашле лицем у лице. Од *пријатељске ватре* је погинуло 28 војника, а 55 је рањено. Приликом искрцавања на атол Ениветок, 22. фебруара 1944. један амерички разарач

је, пружајући артиљеријску подршку, погодио три десантно-јуриска брода *ЛЦИ*, усмртивши при том 13 и ранивши 46 војника. У борбама на острву Сајпан, 28. јуна 1944, три невођена ракетна зрна, која су испалили ловци бомбардери, погодила су положаје 1. батаљона 2. маринске дивизије и убила 27 marinaца.

■ САМОУБИСТВО

Америчка подморница *USS Tang*, поринута 1943. године, имала је врло кратку, али бурну и успешну историју. На свом првом крстарењу потопила је шест јапанских бродова, а на трећем чак десет. Ујутро 24. октобра 1944, након што је током претходне ноћи потопила пет транспортних бродова и један разарач, подморница је опазила и почела да прати велики конвој, а после заласка сунца отпочела је са торпедним нападом. Погођена су два транспортна брода и разарач, али један од транспортера је још плутао, па је *Танг* изронио и лансирао преостала два торпеда. Последње торпеда је променило правац и кренуло у велики лук, који је после двадесетак секунди завршио поготком у подморницу, иако је очајничким маневрима О'Кејн покушао да га избегне. Деветорицу подморничара, који су били на контролном торњу, а међу којима је био и капетан, експлозија је одбацила у воду и ујутро их је спасао јапански брод, те су крај рата дочекали у логору. Погођена подморница потонула је на дубину од 60 метара и тринаест чланова посаде је успело да је напусти, али су само осморица изронили на површину. Настрадао је 78 морнара и официра.

У зависности од извора, сматра се да губици које је у Другом светском рату нанела *пријатељска ватра* износе од два до 12 одсто погинулих. ■

(Наставак у следећем броју)